prof. dr hab. Grażyna Łopuszańska-Kryszczuk
Instytut Lingwistyki Stosowanej
i Translatoryki

OCENA

pracy doktorskiej mgr Wiesławy Małgorzaty Chyżyńskiej pt.:

Die Entwicklung des deutschen medizinischen Fachwortschatzes im 19. und 20. Jahrhundert

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska, napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Józefa Wiktorowicza, wpisuje się w tematykę badań leksykologicznych, poświęconych rozwojowi fachowego słownictwa medycyny w XIX i XX wieku, oraz zmianom semantycznym w jego obrębie w perspektywie diachronicznej. Autorka skupia się na analizie leksyki w obrębie słownictwa z zakresu chirurgii uwzględniając nie tylko zmianę znaczenia słownictwa fachowego w badanym okresie lecz podejmuje także wysiłek uzasadnienia analizowanych zmian w kontekście postępu cywilizacyjnego znajdującego odzwierciedlenie w języku i dynamice jego rozwoju.

Na ponad pięciuset stronach opisane zostały zmiany i rozwój słownictwa w dziedzinie chirurgii, w obszernym kontekście uwarunkowań użycia języka i kształtowania się zjawisk leksykalnych w obrębie niemieckiej wspólnoty komunikatywnej. Autorka przedstawia krytyczną analizę leksykalno-semantyczną badanej terminologii uwzględniając takie elementy jak: synonimię, homonimię, wieloznaczność niektórych leksemów i wyrażeń fachowych oraz wzrastający wpływ języka angielskiego skutkujący namnażaniem się anglicyzmów. Jest to więc praca obszerna i szczegółowa.

1. Układ pracy i treść poszczególnych rozdziałów.

Układ pracy jest poprawny, nie budzi zastrzeżeń i można go określić jako wzorcowy. Jest on w pełni dostosowany do zamiarów badawczych autorki. Praca składa się ze wstępu, części teoretycznej, części empirycznej, podsumowania oraz bibliografii. Dodatkowo zamieszczono także wykaz źródeł materiału językowego oraz alfabetyczny wykaz badanych leksemów.

Bogatego językowego materiału badawczego dostarczyło Doktorantce dwieście słowników, książek i podręczników chirurgii wydanych między rokiem 1800 i 2000, a podstawowym kryterium doboru poszczególnych źródeł badawczych jest rok ich wydania - Autorka konsekwentnie wybiera materiały wydawane co dziesięć lat, co umożliwia systematyczną obserwację zmian semantycznych wraz z upływem czasu - zmian uwarunkowanych rozwojem nauki i techniki, które skutkują zmianami społeczno - ekonomicznymi, pociągają za sobą przekształcenia struktur społecznych, i nie pozostają bez wpływu na wszystkie inne dziedziny życia, w tym także na proces wytwarzania i przekształcania informacji praktyczno - zawodowych. Praca mieści się w ramach współczesnych badań nad rozwojem semantycznym wyrazów, zmiennością ich znaczeń i stanowi, obok badań etymologicznych, tradycyjną dziedzinę leksykologii.

Podstawowym zadaniem, jakie postawiła sobie mgr W.M. Chyżyńska, i które konsekwentnie realizuje, jest wyselekcjonowanie, eksploracja, usystematyzowanie, podział na grupy i opis przeobrażeń semantycznych na bazie słownictwa funkcjonującego w dziedzinie chirurgii w niemieckim lecznictwie w ostatnich dwóch wiekach. Podział na dwanaście grup tematycznych eksplorowanej leksyki, uwzględnienie nie tylko aktualnego znaczenia poszczególnych pojęć lecz także jego zmian oraz etymologii umożliwia badanie znaczenia wariantów systemu językowego oraz użycia języka, jak też wykrycie i wyjaśnienie związków zachodzących między użyciem języka a zmianami w strukturach społeczno - ekonomicznych, w których funkcjonują jego użytkownicy. W tym ujęciu zmiany językowe jawią się jako wypadkowa ścierających się ze sobą różnorakich procesów - pojawiania się nowych znaków, wygasania innych, podobieństw brzmieniowych, uproszczeń fonetycznych, mechanizmów analogii, frekwencji danego elementu w tekście, oddziaływaniem pisma, zmianami myślenia o danym wycinku świata oraz pojawieniem się nowych środków przekazu językowego.

Autorka słusznie omawia badaną leksykę w kontekście zmian językowych spowodowanych czynnikami intra- i ekstralingwistycznymi, bowiem w ten sposób ujmuje

badane zagadnienie w rozwoju dynamicznym, w perspektywie diachronicznej, co jest niewątpliwą zaletą pracy.

We wstępie i rozdziale pierwszym Doktorantka wprowadza czytelnika w problematykę swoich zainteresowań i prezentuje krótki zarys swojej pracy z rozbiciem na poszczególne rozdziały. Na jego podstawie można się zorientować, co i jakimi metodami Autorka będzie badać.

Część teoretyczna pracy to trzy rozdziały prezentujące obiekt i wprowadzające w problematykę badań (stan badań w zakresie języka fachowego medycyny - w tym chirurgii, zasady doboru eksplorowanego materiału, zakres badań i metoda opisu).

Zasadniczym rozdziałem pracy jest rozdział czwarty, stanowiący część empiryczną. Dokonując analizy specyfiki i zmian strukturalnych, zachodzących w rozwoju omawianej leksyki, Autorka uwzględnia zarówno językowe zmiany płytkie tj. archaizmy, neologizmy, językowe kontinua, zanikanie części leksemów, zapożyczenia, jak też zmiany głębokie jak: przesunięcie znaczenia oraz, tak charakterystyczne dla niemieckiego systemu semantycznego, złożenia i wyrazy efemerydy, w przypadku których nie można z pewnością ocenić czy przetrwają tylko kilka lat, czy też wejdą trwale do leksykonu.

Pracę zamykają: rozdział podsumowujący (piąty), wykaz źródeł stanowiących podstawę eksploracji materiału badawczego, obszerna bibliografia (s. 512 - 519), spis tabel i wykresów oraz alfabetyczny wykaz wszystkich badanych terminów ze wskazaniem stron pracy, na których są analizowane. W załączonym wykazie można wydzielić cztery zasadnicze zakresy prac źródłowych i przedmiotowych: źródła archiwalne, źródła drukowane , źródła internetowe oraz odnośną literaturę przedmiotu. Takie proporcje uznać należy za właściwe.

Z uwagi na znaczną objętość pracy i mnogość podjętych w niej problemów pozwolę sobie na pominięcie szczegółowego opisu treści poszczególnych rozdziałów, tym bardziej, że zarys całej pracy Autorka przedstawi w swoim autoreferacie, a ograniczę się do uwag dotyczących budowy, celu i tez pracy, metodologii, doboru konkretnego instrumentarium badawczego, przeprowadzenia analizy i uzyskania wyników ogólnych bądź szczegółowych w odniesieniu do ustaleń teoretycznych i rozwiązań praktycznych.

Centralnym zagadnieniem badawczym są kwalitatywne i kwantytatywne zmiany w obrębie języka fachowego medycyny spowodowane rozwojem nauki, techniki i przyspieszeniem wymiany informacji, sprzyjające coraz szybszemu rozwojowi wiedzy i możliwości w zakresie medycyny, a tym samym stwarzające konieczność nazywania nowych pojęć.

Podjęte przez Autorkę badania są istotne dla wiedzy o języku fachowym, bowiem istnieje niewiele prac z zakresu języka fachowego medycyny, a przedłożona dysertacja jest jedyną analizą językoznawczą poświęconą słownictwu z zakresu chirurgii.

Rozbudowany, usystematyzowany opis, skonstruowany przez Doktorantkę daje kompleksowy, dynamiczny obraz procesów językowych uzależnionych od zmiany warunków ekstralingwistycznych tj. opis "reakcji" języka na zmiany wynikające z postępu i wszechstronności rozwoju wiedzy oraz z doskonalenia i rozwoju technologii. Słusznie przyjęta perspektywa diachroniczna umożliwia Autorce zbudowanie dynamicznego obrazu badanej leksyki w perspektywie czasowej, jako że język nie istnieje poza czasem, bowiem " *bezwzględna nieruchomość nie istnieje* [...], *wszystkie części języka ulegają zmianie, każdemu okresowi odpowiada mniej lub bardziej doniosła ewolucja. Jej tempo i intensywność mogą być różne, nie osłabia to jednak samej zasady. Rzeka języka płynie bez przerwy; czy jej bieg jest spokojny, czy gwałtowny - to sprawa drugorzędna"* (Ferdynand de Saussure). Łatwo wyczytać z przytoczonego cytatu, że synchronia to nieruchomość względna, przemijająca, możliwa do pomyślenia, ale nierzeczywista. Gloryfikacja synchronii w lingwistyce XX wieku spowodowała, że na plan dalszy zepchnięto studia diachroniczne, a razem z nimi - czasowy aspekt języka. .

Układ pracy jest przejrzysty i dostosowany do zadań badawczych Autorki. Taka struktura pracy wskazuje na to, że rozprawa jest przemyślana pod kątem logiczności wywodu, zastosowanej metodologii oraz rozłożenia akcentów prezentacji wynikających z charakteru analizowanego zjawiska i uwzględnionych aspektów badawczych. Świadczy również o tym, że Doktorantka, kierując się celem swego badania, konsekwentnie ustala w każdym rozdziale kolejność prezentowanych treści i dobiera adekwatne środki przekazu, uzyskując wspólną całość o jakościowo innym charakterze badawczym i poznawczym.

Obszerne i zarazem bogate w treść podsumowanie, które daje pełen obraz podjętych badań i ich rezultatów, jest udaną próbą systematyzacji i syntezy badań.

Dobór materiału badawczego nie budzi zastrzeżeń. Niewątpliwym walorem tej rozprawy jest konsekwencja w prowadzeniu analizy według przyjętych kryteriów oraz fakt, że każdy aspekt teoretyczny wywodu posiada swoją egzemplifikację. Zaprezentowanym opisom i komentarzom nie można odmówić naukowego charakteru. Dzięki konsekwentnej analizie, wnioski wyciągnięte przez Doktorantkę nie budzą zastrzeżeń i zasługują na uznanie. Omawiana rozprawa stanowi ważny przyczynek do oglądu przemian w słownictwie w kontekście ekstralingwistycznym w perspektywie diachronicznej.

2. Uwagi dotyczące metody i języka opisu oraz uwagi ogólne

W swoich badaniach Autorka posługuje się aparatem nowoczesnego językoznawstwa strukturalnego, szczególnie zaś leksykologii. Język opisu jest nieskomplikowany i dzięki temu jest zrozumiały także dla nieco mniej przygotowanego czytelnika. Mamy tu jednak do czynienia ze stylem *sensu stricto* naukowym.

Sama praca jest przejrzysta, konsekwentna warsztatowo i widać w niej myśl przewodnią, co świadczy o dobrym opanowaniu aparatu badawczego i znajomości literatury przedmiotu.

Zarówno opisy jak i konkluzje z nich wynikające, nie budzą zastrzeżeń. Mamy tutaj do czynienia z gruntowną i poprawnie przeprowadzoną analizą. Aotorka przedstawia problematykę w sposób przejrzysty, a zwięzłe przejścia łączące poszczególne rozdziały wskazują na umiejętność w konstruowaniu tekstu. Praca nie jest zbiorem rozdziałów lecz spójnym tekstem.

3. Wniosek końcowy

Recenzowana rozprawa jest pracą udaną, **stanowi poważny wkład** do badań leksykologicznych i może posłużyć jako wzór dla innych badaczy. Postawione sobie zadania badawcze Autorka wykonała w sposób zasługujący na uznanie.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Wiesławy Małgorzaty Chyżyńskiej nie tylko **spełnia bez zastrzeżeń** wymagania stawiane dysertacjom doktorskim lecz zasługuje w zupełności na ocenę **"z wyróżnieniem"**, a tym samym może stanowić podstawę do dalszego postępowania w toku przewodu doktorskiego.

W związku z powyższym **wnioskuję**, by na podstawie przedłożonej rozprawy, zgodnie z art. 26 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz. U. nr 65/2003, poz. 1365) **dopuścić** mgr Wiesławę Małgorzatę Chyżyńską **do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.**

Gdańsk 28.VI. 2017

prof. dr hab. Grażyna Łopuszańska